

«Πάντα μεταφράζει»: Από την ασαφή περιφερειακότητα στην εξωστρέφεια των
μεταφραστικών σπουδών

Γεώργιος Φλώρος
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Περίληψη

This paper presents an attempt to discuss the rather peripheral position occupied by Translation Studies as opposed to other neighboring disciplines. The peripheral position of Translation Studies, in addition, is still characterized by certain vagueness and opacity as regards the object of study and the translating activity as such, especially as concerns the Greek-speaking academic ecosystem. However, such peripherality does not seem to be justified, if we take into account that a) practically, everyone ‘translates’, and b) the methods applied in translation might very well inform other disciplines as well. The ultimate purpose is to argue that it is time for Translation Studies to be conceived of in more extrovert terms.

Λέξεις-κλειδιά: (Greek) Translation Studies, peripherality, transdisciplinarity, extrovert

1. Εισαγωγή

Η παρούσα εισήγηση αποτελεί καταρχάς μια απόπειρα καταγραφής της μάλλον περιφερειακής θέσης που καταλαμβάνει το επιστημονικό πεδίο των μεταφραστικών σπουδών (μετάφραση και διερμηνεία) σε σχέση με άλλα, λιγότερο ή περισσότερο συγγενικά πεδία των ανθρωπιστικών-πολιτισμικών σπουδών, αλλά και της ασάφειας που χαρακτηρίζει το πεδίο αυτό, ιδιαίτερα στον τρόπο με τον οποίο το προσλαμβάνουν άλλα επιστημονικά πεδία.

Όταν κανείς ακούει τους όρους *Ελληνικές Μεταφραστικές Σπουδές* ή *Ελληνική Μεταφρασεολογία*, αλλά και τους αντίστοιχους ξενόγλωσσους, όπως *Translation Studies*, *Traductologie*, *Translationswissenschaft*, αναπόφευκτα δημιουργείται μια ευφορία και αισιοδοξία για την συστηματική καλλιέργεια—διεθνώς, αλλά και στον ελληνόφωνο χώρο πλέον—ενός γνωστικού αντικείμενου που πριν μερικές μόλις δεκαετίες βρισκόταν ακόμα στην αφάνεια. Σημαντικό είναι να τονιστεί στο σημείο αυτό ότι πρόκειται για *αφάνεια* και όχι για *ανυπαρξία*, καθώς τούτη ακριβώς η διάκριση θα αποτελέσει ένα από τα κυριότερα επιχειρήματα της εισήγησης παρακάτω. Με δεδομένη, λοιπόν, την ευφορία και την αισιοδοξία που εκπέμπει η ονομασία του πεδίου, προκαλεί μάλλον μια κάποια παραφωνία το μεσαίο, κάπως απαισιόδοξο κομμάτι του τίτλου της εισήγησης: *ασαφής περιφερειακότητα*. Τεχνηέντως θα εντείνω λίγο ακόμα την απαισιοδοξία προσθέτοντας και το επίθετο *διττή*: *ασαφής και διττή περιφερειακότητα*. Προκαταρκτικά θα πρέπει να διευκρινιστεί εδώ ότι εμμέσως επιχειρείται μια θέαση των μεταφραστικών σπουδών όχι εκ των έσω, αλλά απ’ έξω, πρόκειται δηλαδή για μια προσπάθεια να διαπιστώσουμε πώς μας βλέπουν οι άλλοι, όχι πώς βλέπουμε εμείς οι ίδιοι το πεδίο μας ως μεταφρασεολόγοι ή/και μεταφραστές ή διερμηνείς. Με βάση τις παραπάνω διευκρινίσεις, η ανάλυση που ακολουθεί θα εστιάσει στο κατά πόσο η *διττή, ασαφής περιφερειακότητα εν τέλει* δικαιολογείται, και αν όχι, για ποιους λόγους. Απώτερο σκοπό της εισήγησης αποτελεί η διατύπωση ενός μηνύματος: ότι είναι καιρός οι μεταφραστικές σπουδές να αποκτήσουν μια *εξωστρέφεια* που όχι μόνο διαθέτει βάση και έρεισμα, αλλά και θα ενδυναμώσει τη

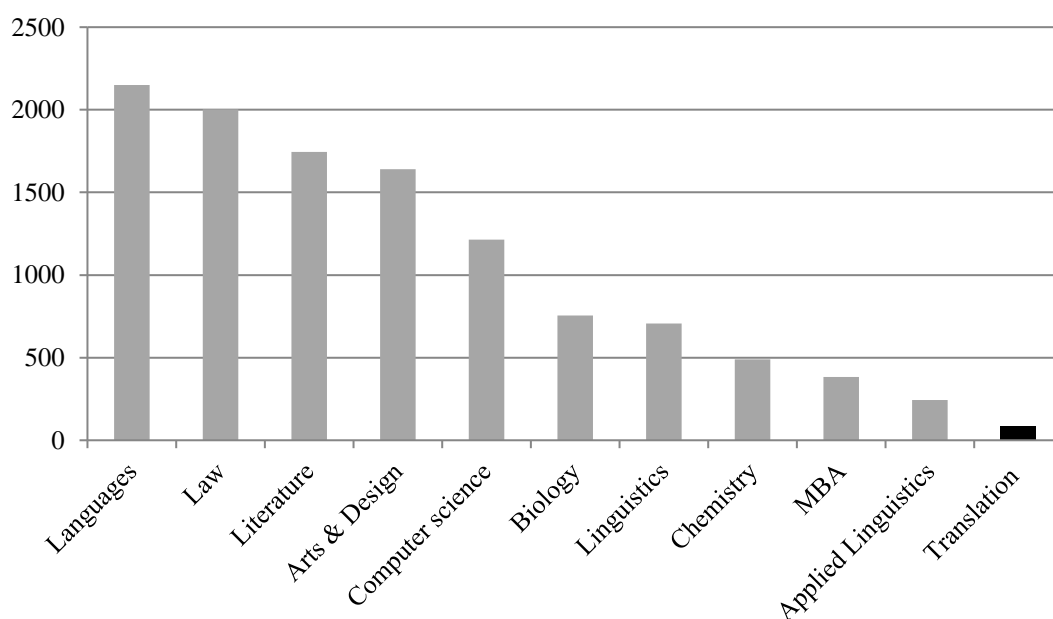
**Πρακτικά της 6^{ης} Συνάντησης Ελληνόφωνων Μεταφρασεολόγων
Τομέας Μετάφρασης του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Α.Π.Θ.
25-27 Μαΐου 2017, Θεσσαλονίκη**

θέση τους στο επιστημονικό οικοσύστημα τόσο στον ελληνόφωνο χώρο, όσο και διεθνώς.

2. Η περιφερειακότητα των μεταφραστικών σπουδών

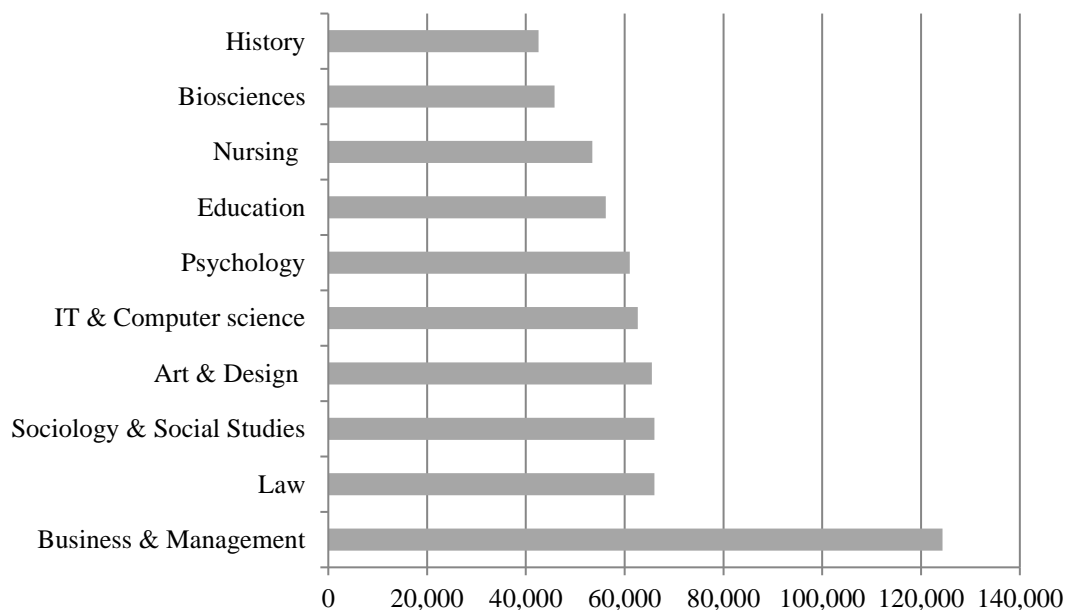
Ο όρος *περιφέρεια* επικράτησε κυρίως στο πλαίσιο του απόηχου που δημιούργησαν οι αποικιακές και οι μετααποικιακές σπουδές γενικά, οι οποίες πρόσφεραν μια σημαντική, και ιστορικά θεμελιωμένη, ανάγνωση, θέαση και πρόσληψη του λογοτεχνικού λόγου αλλά και του κοινωνικού γίνεσθαι. Πλάι σε έννοιες όπως *αυτοκρατορία*, *ηγεμονία*, *ισχύς* και *αποικία* δημιουργήθηκαν οι έννοιες του *κέντρου* και της *περιφέρειας* και μετουσιώθηκαν γρήγορα σε τρόπους θέασης κοινωνικών φαινομένων και μεγεθών, όπως για παράδειγμα της θέσης των επιστημονικών πεδίων μέσα στο σύγχρονο πανεπιστήμιο και τις κοινωνίες (βλ. *θεωρία των πολυσυστημάτων*, Even-Zohar 1979). Κατ' αυτόν τον τρόπο, όπως ακριβώς άλλες εθνικές λογοτεχνίες φαίνονται σε δεδομένη εποχή να καταλαμβάνουν μια κεντρικότερη και άλλες μια πιο περιφερειακή θέση στο παγκόσμιο πολυσύστημα, το ίδιο ισχύει και για τα επιστημονικά πεδία: άλλα θεωρούνται πιο σημαντικά (κεντρικά), και άλλα λιγότερο σημαντικά (περιφερειακά) εντός του παγκόσμιου πολυσυστήματος, ή αυτού ενός συγκεκριμένου κοινωνικού συνόλου (π.χ. εθνικά ακαδημαϊκά οικοσυστήματα). Η κατάταξη γίνεται με οικονομικά κυρίως κριτήρια (προσφοράς-ζήτησης), πρόκειται όμως στην ουσία για αποτέλεσμα αξιακών κρίσεων γύρω από το τι έχει σημασία για μια κοινωνία. Για παράδειγμα, δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι αμοιβές των εκπαιδευτικών είναι ιδιαίτερα χαμηλές στην Ελλάδα, αφού αυτό στην ουσία απεικονίζει την αξία που δίνουμε ως κοινωνία στην εκπαίδευση και στη συνεισφορά των δασκάλων.

Και ενώ οι μετααποικιακές σπουδές μας πρόσφεραν τη βασική ορολογία, τους δείκτες μέτρησης τους πήραμε κυρίως από το πεδίο των οικονομικών επιστημών. Έτσι, μεγέθη και έννοιες όπως αριθμός προγραμμάτων, αριθμός φοιτητών, ζήτηση και αγοραστική ισχύς άρχισαν να καθορίζουν πλέον ποια επιστημονικά πεδία καταλαμβάνουν πιο κεντρικές θέσεις (ή το *κέντρο*), και ποια θεωρούνται μάλλον περιφερειακά. Αρκεί σήμερα να ανατρέξει κανείς στο Διαδίκτυο για να λάβει μια πρόχειρη εικόνα των αριθμών που αποδεικνύουν αυτό που εμπειρικά ήδη γνωρίζουμε για τις μεταφραστικές σπουδές (βλ. Γραφήματα 1 και 2).

**Πρακτικά της 6^{ης} Συνάντησης Ελληνόφωνων Μεταφρασεολόγων
Τομέας Μετάφρασης του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Α.Π.Θ.
25-27 Μαΐου 2017, Θεσσαλονίκη**

Γράφημα 1: Αριθμός προγραμμάτων Μάστερ στα πανεπιστήμια του Ηνωμένου Βασιλείου (τυχαίο δείγμα). Πηγή: <http://www.mastersportal.eu/countries/30/united-kingdom.html>

Γράφημα 2: Αριθμός φοιτητών στα 10 πιο δημοφιλή αντικείμενα σπουδών στο Ηνωμένο Βασίλειο (2012). Πηγή: <http://www.telegraph.co.uk/education/2016/03/14/university-rankings-the-10-most-popular-degree-courses/canary-wharf/>

Στο σημείο αυτό θα μπορούσε κανείς να πει ότι οι παραπάνω πίνακες κατ' ακρίβεια αποτυπώνουν την περιφερειακότητα του επαγγέλματος, και όχι του επιστημονικού πεδίου. Ως προς τούτο θα ήθελα να υποστηρίξω μια βασική διάκριση: Οι νόμοι της αγοράς που επηρεάζουν την επιλογή επαγγελματικού προσανατολισμού έχουν αναπόφευκτη επιρροή στο πώς βλέπουμε τα ίδια τα γνωστικά αντικείμενα, όμως το κριτήριο της αγοράς—και συνάμα του κατά πόσο οργανωμένη είναι η αγορά—δεν μπορεί να θεωρηθεί επαρκές για τη διαπίστωση της αξίας ενός επιστημονικού αντικειμένου. Φερ' ειπείν, κανείς σήμερα δεν επιλέγει να σπουδάσει φιλοσοφία αποκλειστικά και μόνο για να ασκήσει το επάγγελμα του φιλοσόφου, δεν υπάρχει τέτοιο επάγγελμα άλλωστε. Όμως αυτό δεν εμπόδισε ποτέ να παραδεχτούμε τη σπουδαιότητα της φιλοσοφίας για πολλά άλλα επιστημονικά πεδία ή επαγγέλματα.

Επομένως, τα συγκριτικώς απογοητευτικά χαμηλά ποσοστά των μεταφραστικών σπουδών (ιδιαίτερα στο Γράφημα 1) αποτελούν ένδειξη ότι αυτές επιλέγονται μόνο σε σχέση με την εξάσκηση επαγγέλματος και όχι ως ένας κλάδος ευρύτερου ενδιαφέροντος. Αναμενόμενο και λογικό, θα μπορούσε κανείς να πει. Κι όμως, εδώ υπάρχει έρεισμα να υποστηρίξει κανείς ότι οι μεταφραστικές σπουδές μπορούν κάλλιστα να αποτελέσουν αντικείμενο ευρύτερου ενδιαφέροντος—και μάλιστα με πρακτική σημασία—παρόλο που σήμερα, εκτός από την περιφερειακότητα του επαγγέλματος, παρατηρούμε περιφερειακότητα του ίδιου του γνωστικού αντικειμένου ως επιστήμης. Πριν όμως εξετάσουμε με περισσότερη λεπτομέρεια την πιθανότητα αυτή, είναι σημαντικό να αναρωτηθούμε για τους λόγους που οδήγησαν τις μεταφραστικές σπουδές στην περιφερειακότητα σχεδόν από την αρχή κίλλας της εμφάνισής τους ως διακριτού πεδίου περί τα μισά του προηγούμενου αιώνα.

Ένας από τους λόγους φαίνεται να είναι το ότι η μετάφραση—ως διακριτή νοητική διεργασία μεταφοράς είτε γραπτών είτε προφορικών μηνυμάτων—αποτέλεσε για πολύ καιρό αντικείμενο έριδας μεταξύ (μητέρων) επιστημών. Με άλλα λόγια, η μετάφραση, παλιά σχεδόν όσο η ανθρώπινη επικοινωνία, δυσκολεύτηκε να αυτονομηθεί.

**Πρακτικά της 6^{ης} Συνάντησης Ελληνόφωνων Μεταφρασεολόγων
Τομέας Μετάφρασης του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Α.Π.Θ.
25-27 Μαΐου 2017, Θεσσαλονίκη**

Θεωρήθηκε ανέκαθεν και για δυσανάλογα μακρύ χρονικό διάστημα παρακλάδι άλλων γνωστικών αντικειμένων και επιστημονικών πεδίων, κυρίως της γλωσσολογίας και της λογοτεχνίας.

Θα έπρεπε να είμαστε ευγνώμονες όχι μόνο στον Holmes (1998) και στην ομιλία του στο περίφημο συνέδριο της Κοπεγχάγης το 1972, αλλά, όπως αναφέρει ο Cary το 1959 (στο Pym & Ayvazyan 2014), και στους συνέδρους του δεύτερου συνεδρίου Σλαβιστών στη Μόσχα το 1958, όπου προτάθηκε η ιδέα να δημιουργηθεί μια ξεχωριστή επιστήμη της μετάφρασης, και να μην ανήκει ούτε στη γλωσσολογία ούτε στις λογοτεχνικές σπουδές. Ίσως τότε να ξεκίνησε η πρώτη προσπάθεια αυτονόμησης των μεταφραστικών σπουδών. Αλλά κι αν ακόμα ξεκίνησε τόσο καθυστερημένα, σημασία έχει ότι εξακολουθεί να αποτελεί αντικείμενο συζήτησης. Και ότι, παρά τις προσπάθειες αυτονόμησης, και παρά τα όσα είναι πλέον αυτονόητα στον επιστημονικό κόσμο της μετάφρασης, παρατηρείται ακόμα στο συλλογικό υποσυνείδητο βαθιά εδραιωμένη η άποψη ότι η μετάφραση δεν είναι ξεχωριστή επιστήμη ή γνωστικό αντικείμενο. Είναι ακόμα βαθιά ριζωμένη η αντίληψη ότι οι μεταφραστές δεν κάνουν στην ουσία κάτι ιδιαίτερο, κάτι που δεν μπορούν να το κάνουν φερ' ειπείν οι φιλόλογοι ή οι απλοί γνώστες ξένων γλωσσών. Εξάιρεση από την αντίληψη αυτή ίσως ήδη αποτελούν οι διερμηνείς συνεδριάσεων (και όχι τόσο οι κοινοτικοί διερμηνείς), λόγω του μεγάλου και αδιαμφισβήτητα εμφανούς βαθμού δυσκολίας εξάσκησης του επαγγέλματος.

Παρόλη, δηλαδή, τη γενικά αισιόδοξη εικόνα αυτονόμησης και ανάπτυξης που εκπέμπουν σήμερα οι μεταφραστικές σπουδές στο σύνολο των εκφάνσεών τους, από τη λογοτεχνική μετάφραση ως την τεχνική και τη μηχανική, αλλά και ως τη διερμηνεία, η εικόνα που έχουν οι άλλοι για μας δεν είναι και τόσο ενθαρρυντική. Ένα αυθόρμητο ερώτημα που ανακύπτει είναι κατά πόσο ευθύνονται οι ίδιοι οι θεράποντες τις μεταφραστικές σπουδές για τούτο, και στο οποίο θα επανέλθουμε πιο κάτω. Προς το παρόν, όλα τα παραπάνω δείχνουν ότι υπάρχει μια *ασάφεια* σχετικά με το αντικείμενό μας. Ομολογουμένως, ωστόσο, μια ασάφεια πρόσληψης από τους εκτός μεταφρασεολογίας, που όμως επιφέρει στο γνωστικό αντικείμενο μια περιφερειακή θέση, με ιδιαίτερα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα τη χρήση της μετάφρασης στην εκμάθηση ξένων γλωσσών και στην εκπαίδευση γενικότερα, όπου για μακρό διάστημα η μετάφραση απαξιώθηκε σχεδόν ισοπεδωτικά. Ίσως δεν έχουμε καταφέρει ακόμα να πείσουμε για το τι κάνουμε, παρότι εμείς νιώθουμε ότι έχουμε πλέον κατακτήσει ένα ικανοποιητικό επίπεδο αυτογνωσίας για το αντικείμενό μας.

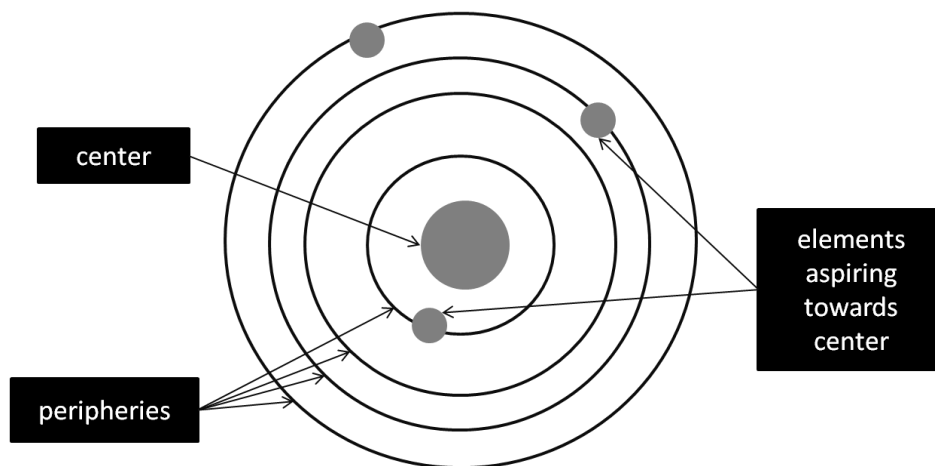
Η παραπάνω διαπίστωση περί περιφερειακότητας μας οδηγεί αναπόφευκτα στο δεύτερο χαρακτηρισμό, τη διττότητα. Οι μεταφραστικές σπουδές χαρακτηρίζονται από διττή περιφερειακότητα, με την έννοια της περιφερειακότητας μέσα στην περιφερειακότητα. Οι μεταποικιακές σπουδές και πάλι αποτέλεσαν το έναυσμα για την κατανόηση του γεγονότος ότι κυρίαρχος και ηγεμονικός σε μεγάλο ποσοστό διεθνώς είναι ο δυτικοευρωπαϊκός επιστημονικός λόγος εντός των μεταφραστικών σπουδών, κυρίως σχετικά με την αντίληψη της ίδιας της έννοιας της μετάφρασης. Ωστόσο, σε λιγότερο «κεντρικά» περιβάλλοντα (δηλ. εκτός Ευρώπης και Αμερικής), ο τρόπος που το φαινόμενο της μετάφρασης γίνεται κατανοητό μπορεί να διαφέρει και ριζικά. Τα τελευταία χρόνια ανακαλύπτουμε το λόγο περί μετάφρασης στην Κίνα, σε αραβικές και αφρικανικές χώρες, στην Ινδία, και συνάμα τρόπους θέασης της μετάφρασης οι οποίοι θεωρούνται περιφερειακοί σε σχέση με το αγγλόφωνο και δυτικοευρωπαϊκό «κέντρο».

Όμως και μέσα στο ίδιο αυτό το δυτικοευρωπαϊκό κέντρο διαπιστώνουμε μια πιο πολύπλοκη κατάσταση από ό,τι θα αναμέναμε. Η γλώσσα, η γεωπολιτική θέση, η παράδοση, ο βαθμός οργάνωσης της αγοράς, ίσως και άλλα κριτήρια,

**Πρακτικά της 6^{ης} Συνάντησης Ελληνόφωνων Μεταφρασεολόγων
Τομέας Μετάφρασης του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Α.Π.Θ.
25-27 Μαΐου 2017, Θεσσαλονίκη**

«αναμειγνύονται» σε κράμματα που δημιουργούν περισσότερα ερωτήματα παρά απαντήσεις. Για παράδειγμα, από όποια πλευρά και αν το εξετάσουμε, η ελληνική μεταφρασεολογία βρίσκεται σε περιφερειακή θέση εντός των διεθνών μεταφραστικών σπουδών. Που τοποθετούνται όμως και με βάση ποιο κριτήριο, π.χ. η γερμανική μεταφρασεολογία, η μεταφρασεολογία των Βαλτικών Χωρών, η ολλανδική μεταφρασεολογία; Και εν τέλει, δικαιολογείται η κατάταξη με βάση το παραδοσιακό παράδειγμα των εθνών και των γλωσσών;

Σε κάθε περίπτωση, το επιστημονικό παράδειγμα των Περιγραφικών Μεταφραστικών Σπουδών μας παρέχει μια εναργή απεικόνιση της κατάστασης. Εξετάζοντας κυρίως τη θέση της λογοτεχνικής μετάφρασης ως συστήματος ανάμεσα σε άλλα συστήματα, όπως π.χ. το ιστορικό, το κοινωνικό, το οικονομικό κ.α., οι Περιγραφικές Μεταφραστικές Σπουδές και η θεωρία των πολυσυστημάτων μας δίνουν ένα σχήμα που μπορεί να εφαρμοστεί και για την απεικόνιση της θέσης των διάφορων (εθνικών) Μεταφραστικών Σπουδών, κυρίως με βάση τη γλώσσα και την θεωρητική παραγωγή. Το σχήμα αυτό (βλ. Γράφημα 3) παρουσιάστηκε σε διεθνές συμπόσιο στην Ουτρέχτη πριν μερικά χρόνια (Grammenidis & Floros 2013).

Γράφημα 3: Μοντέλο απεικόνισης της θέσης επιμέρους συστημάτων εντός ευρύτερου πλαισίου, με βάση τη θεωρία των πολυσυστημάτων.

Το Γράφημα 3 δείχνει ένα σύστημα ομόκεντρων κύκλων, οι οποίοι απεικονίζουν τα περιφερειακά διαζώματα ενός κέντρου και τις διαφορετικές αποστάσεις τους από αυτό. Το κέντρο αποτελείται από το σύστημα ή το σύνολο των συστημάτων που κατέχουν ηγεμονική θέση μέσα σε ένα ευρύτερο συγκεκριμένο (πολυσύστημα). Στα περιφερειακά διαζώματα τοποθετούνται τα συστήματα που έχουν λιγότερο ηγεμονική θέση εντός του πολυσυστήματος. Όσο αυξάνεται η απόσταση ενός συστήματος από το κέντρο, τόσο λιγότερη ισχύ κατέχει αυτό εντός του πολυσυστήματος. Ωστόσο, τα περιφερειακά αυτά συστήματα βρίσκονται σε αέναη προσπάθεια κατάληψης κεντρικότερης θέσης, άρα σε διαρκή κίνηση. Στοχεύουν δηλαδή στο να καταλάβουν θέση είτε σε κοντινότερο προς το κέντρο διάζωμα, είτε στο ίδιο το κέντρο. Είναι μάλλον δύσκολο να αποτυπωθεί με σαφήνεια η ακριβής θέση ενός συστήματος για μεγαλύτερο και σταθερό χρονικό διάστημα στην ιστορία, αλλά, χάριν παραδείγματος, θα μπορούσαμε ένα πούμε ότι στην περίπτωση του πολυσυστήματος των διεθνών μεταφραστικών σπουδών, το κέντρο απαρτίζεται από τις αγγλικές ή αγγλόφωνες μεταφραστικές σπουδές, στα αμέσως κοντινότερα περιφερειακά διαζώματα τοποθετούνται μεταξύ άλλων π.χ. η γαλλική και η γερμανική μεταφρασεολογία, ενώ στα μακρινότερα διαζώματα κινείται π.χ. η ελληνόφωνη. Τούτο, βέβαια, δεν παραμένει σταθερό ως κατάσταση, καθώς όταν

**Πρακτικά της 6^{ης} Συνάντησης Ελληνόφωνων Μεταφρασεολόγων
Τομέας Μετάφρασης του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Α.Π.Θ.
25-27 Μαΐου 2017, Θεσσαλονίκη**

ένα (εθνικό) σύστημα αναπτυχθεί ραγδαία ή βρεθεί σε φθίνουσα πορεία ανάπτυξης, αλλάζει αναλόγως και η θέση του εντός των διαζωμάτων. Κατ' αναλογία, το ίδιο σχήμα μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για την περιγραφή της θέσης των μεταφραστικών σπουδών έναντι άλλων επιστημονικών πεδίων στο πολυσύστημα του ακαδημαϊκού οικοσυστήματος.

Για να επιστρέψουμε στον αρχικό προβληματισμό περί των κριτηρίων για την κατάταξη εθνικών μεταφραστικών σπουδών σε δεδομένη ιστορική στιγμή, θα πρέπει επίσης να αναλογιστούμε ότι η μετάφραση είναι μεν πανανθρώπινη πρακτική, η θεωρητική της περιγραφή όμως συνέβη και συμβαίνει ταυτόχρονα σε πάμπολλα διαφορετικά σημεία και συχνά με εκτεταμένες αλληλοεπικαλύψεις ως προς τα θεωρητικά συστατικά. Παράδειγμα αποτελεί η λειτουργική προσέγγιση, που αν και θεωρείται κυρίως «γερμανικής» προελεύσεως, είναι δύσκολο, όπως επισημαίνει και η Snell-Hornby στο βιβλίο της *The Turns of Translation Studies* (2006), να μην κατατάξουμε και τη θεωρία των πολυσυστημάτων, που αναπτύχθηκε στο Ισραήλ και την Ολλανδία, αλλά και στην Αγγλία, ως επίσης λειτουργική, κατ' ουσίαν, προσέγγιση. Επομένως, οι μεταφραστικές σπουδές στη σημερινή τους μορφή αναπτύχθηκαν με βάση διάφορες θεωρητικές παραδόσεις, που συνεχίζουν να έχουν έρεισμα και στην σύγχρονη εκπαιδευτική και μεθοδολογική πρακτική, και που όλες διατηρούν έντονο το στοιχείο της περιφερειακότητας, μολονότι σε κυμαινόμενο βαθμό. Πολύ επιτυχημένα το θέτει ο Genzler (2014), ο οποίος αναφέρει ότι όταν εκδόθηκε το βιβλίο του με τίτλο *Contemporary Translation Theories* (1993), η κριτική που δέχτηκε εστιαζόταν στο ότι μιλούσε όχι για μια ενιαία, αλλά για διάφορες θεωρίες (δηλαδή στον πληθυντικό αριθμό), ενώ σήμερα, πάνω από 20 χρόνια αργότερα, η κριτική πλέον εστιάζεται στο ότι οι θεωρίες που αναφέρει δεν είναι αρκετές για να καλύψουν τα φαινόμενα στο παγκόσμιο μεταφραστικό γίγνεσθαι. Η αλληλοεπικάλυψη και η πληθώρα θεωρητικών προσεγγίσεων δημιουργούν μια γενικότερη έλλειψη ενιαίων παραδοχών εντός του πεδίου, άρα και μια γενικότερη ασάφεια, τρόπον τινά ανακολουθία, σε βαθμό πολύ μεγαλύτερο από ό,τι παρατηρείται σε άλλα γνωστικά αντικείμενα. Η σχετική έλλειψη ενιαίων παραδοχών στον τρόπο αντίληψης της μετάφρασης και του μεταφραστικού φαινομένου ως διαδικασίας και μεθοδολογίας εντείνει και την ασάφεια του γνωστικού πεδίου αυτού καθαυτού.

Για την περίπτωση του ελληνόφωνου χώρου, έχει ήδη επιχειρηθεί μια αποτύπωση του επιστημονικού προφίλ των ελληνόφωνων μεταφραστικών σπουδών (Grammenidis & Floros 2013), αλλά και της θέσης τους εντός του παγκόσμιου γίγνεσθαι, στον υπό έκδοση παγκόσμιο άτλαντα της μετάφρασης (κατόπιν πρωτοβουλίας των Yves Gambier και Umbaldo Stecconi, βλ. Grammenidis & Floros, υπό έκδοση). Μια σημαντική διαπίστωση και συνειδητοποίηση ήταν ότι στις ελληνόφωνες μεταφραστικές σπουδές έχουμε εν πολλοίς υιοθετήσει εκλεκτικιστικά κάποιες εδραιωμένες θεωρητικές προσεγγίσεις από το διεθνή καμβά, πράγμα που δίνει την εντύπωση ενός συμπαγούς γνωστικού αντικειμένου, εν τέλει χωρίς έντονες θεωρητικές και μεθοδολογικές διαφοροποιήσεις. Ωστόσο, αν και τέτοιου είδους διαφορές δεν τις αντιλαμβανόμαστε εύκολα όταν κινούμαστε αποκλειστικά εντός των ελληνόφωνων μεταφραστικών σπουδών, αυτές γίνονται εύκολα αντιληπτές στον επιστημονικό κόσμο που κινείται ανάμεσα σε διαφορετικά συστήματα στο διεθνές γίγνεσθαι.

Αν και η διττή περιφερειακότητα δεν συνηγορεί ακριβώς στη δημιουργία μιας σαφούς εικόνας, η ασάφεια αυτή δεν υπήρξε, ούτε είναι, πάντοτε αρνητική για την άνθιση του πεδίου των μεταφραστικών σπουδών. Αντιθέτως, οι περιφέρειες συνεχίζουν να είναι άκρως παραγωγικές και εμπλουτιστικές. Από τις περιφέρειες προέρχονται νέες και ανανεωτικές θεωρήσεις του μεταφραστικού φαινομένου, επανέρχονται παλαιότερες και υπενθυμίζεται η κυκλικότητα. Οι περιφέρειες

**Πρακτικά της 6^{ης} Συνάντησης Ελληνόφωνων Μεταφρασεολόγων
Τομέας Μετάφρασης του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Α.Π.Θ.
25-27 Μαΐου 2017, Θεσσαλονίκη**

αναδεικνύουν νέους κειμενικούς τύπους και νέες μεταφραστικές περιστάσεις που χρήζουν ιδιαίτερης προσέγγισης, όπως, μεταξύ άλλων, η μετάφραση και η διερμηνεία σε συγκρουσιακά περιβάλλοντα, ή η εξέταση της θέσης των μεταφραστών και διερμηνέων σε διαφορετικές αγορές και κοινωνίες. Μέσα από την περίπτωση της ελληνικής περιφερειακότητας, π.χ., έγινε αντιληπτό το πώς μια περιφέρεια μπορεί να αποτελέσει τόπο συνάντησης και συγκερασμού θεωρητικών προσεγγίσεων (Floros & Grammenidis, υπό έκδοση), το πώς η ενδογλωσσική μετάφραση μπορεί να εξεταστεί με εργαλεία της διαγλωσσικής μετάφρασης, αντίθετα με παραδοσιακές αντιλήψεις επί του θέματος, ή το πώς η αλλαγή κατεύθυνσης από την περιφερειακή γλώσσα προς την κεντρική μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για αναθεώρηση παραδοσιακών όρων και εμπλουτισμό εννοιών όπως η *επιχώρια προσαρμογή* (localization): Η μετάφραση μιας ιστοσελίδας από τα Ελληνικά προς τα Αγγλικά, αντί της συνήθους κατεύθυνσης από τα Αγγλικά προς τα Ελληνικά, μάλλον μας οδηγεί στην επινόηση του όρου *υπερχώρια προσαρμογή* (universalization), όπως υποστηρίχθηκε σε πρόσφατη ανακοίνωση σε διεθνές συνέδριο και σε άρθρο που πρόσφατα υποβλήθηκε προς έκδοση (Floros & Charalampidou, υπό έκδοση). Φαίνεται, με λίγα λόγια, ότι παρά το γεγονός ότι η διττή περιφερειακότητα δημιουργεί μια ασάφεια, αυτή εντέλει είναι δημιουργική, παρά απευκταία.

Ένας ακόμα λόγος για τη διττή περιφερειακότητα των μεταφραστικών σπουδών είναι η διεπιστημονικότητα, η οποία, ομολογουμένως, αποτελεί ένα σαφές ιστορικό στάδιο των μεταφραστικών σπουδών, όπως και πάλι ο Gentzler (2014) περιγράφει πολύ επιτυχημένα, αλλά και το σύγχρονο στίγμα του πεδίου. Την πιο συνοπτική απόδοση της διεπιστημονικότητας μας τη δίνει με πολύ παραστατικό τρόπο ο Willard McCarty στο *Humanities computing as interdiscipline* (1999), όταν υποστηρίζει πως, κοντολογίς, η διεπιστημονικότητα παραπέμπει στην εικόνα των Φοινίκων εμπορών που περιπλανώνται ανάμεσα σε σταθερά, κατασταλαγμένα έθνη (settled nations):

A true interdiscipline is . . . not easily understood, funded or managed in a world already divided along disciplinary lines, despite the standard pieties . . . Rather it is an entity that exists in the interstices of the existing fields, dealing with some, many or all of them. It is the Phoenician trader among the settled nations. Its existence is enigmatic in such a world; The enigma challenges us to rethink how we organise and institutionalise knowledge (McCarty 1999, στο Munday 2016).

Αν αναγάγουμε την εικόνα του εμπόρου στις μεταφραστικές σπουδές, τα κατασταλαγμένα έθνη θα πρέπει να είναι, λογικά, οι εδραιωμένες επιστήμες, οι οποίες διατηρούν έναν ηγεμονικό ρόλο απέναντι στη περιφερειακή μεταφρασεολογία. Η μεταφρασεολογία αντλεί, δανείζεται, από όμορα, αλλά και πιο απομακρυσμένα γνωστικά αντικείμενα. Όμως η εικόνα του εμπόρου δεν παραπέμπει μόνο σε αποκομιδή πραγμάτων από διάφορους τόπους—ο έμπορος πουλάει κιόλας. Το ερώτημα, λοιπόν, που τίθεται εδώ είναι εάν οι μεταφραστικές σπουδές έχουν καταφέρει να «πουλήσουν» κάτι σε άλλα επιστημονικά πεδία, και με τον τρόπο αυτό να διεκδικήσουν μια λιγότερο περιφερειακή θέση από αυτή στην οποία βρίσκονται σήμερα.

Η διεπιστημονικότητα έχει μεν θετικό πρόσημο, και αποτελεί πλέον αποδεκτή μεθοδολογική αρχή και σε γνωστικά αντικείμενα που δεν ξεκίνησαν ως «πάρεργα» άλλων γνωστικών αντικειμένων. Όμως από μόνη της δεν εξασφαλίζει μια πιο κεντρική θέση του πεδίου που την εφαρμόζει ανάμεσα στα άλλα επιστημονικά πεδία. Οδηγεί σε περιφερειακότητα, μάλιστα με όλη τη συνοδευτική οντολογική ασάφεια που επισημαίνει ο Gile:

**Πρακτικά της 6^{ης} Συνάντησης Ελληνόφωνων Μεταφρασεολόγων
Τομέας Μετάφρασης του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Α.Π.Θ.
25-27 Μαΐου 2017, Θεσσαλονίκη**

[P]artnerships established with other disciplines are almost always unbalanced: the status, power, financial means and actual research competence generally lie mostly with the partner discipline. Moreover, interdisciplinarity adds to the spread of paradigms and may, therefore, weaken further the status of [translation research] and [interpreting research] as autonomous disciplines (Gile 2004: 29, στο Munday 2016).

Και ενώ η ασάφεια δεν αποτελεί το κατεξοχήν πρόβλημα, πρόβλημα μπορεί να θεωρηθεί η περιφερειακότητα. Το παράδειγμα της οργανωσιακής θεωρίας, ενός νεότευκτου διεπιστημονικού αντικειμένου που αποτελεί συνονθύλευμα, μεταξύ άλλων, φιλοσοφίας, πολιτικής θεωρίας, κοινωνιολογίας, και οικονομίας, που ωστόσο αποτελεί πλέον βασικό θεωρητικό εργαλείο στα προγράμματα διοίκησης επιχειρήσεων και δημόσιας διοίκησης, έχει μεγάλο ενδιαφέρον, διότι το παράδειγμα αυτό καταδεικνύει ότι η αξία της γνώσης και της συνειδητοποίησης που προσφέρει η οργανωσιακή θεωρία έχει αναγνωριστεί από/σε πολλές άλλες δραστηριότητες.

Ωστόσο, είναι δύσκολο να μην διαπιστώσει κανείς ότι το αντίκρισμα των μεταφραστικών σπουδών δεν είναι ανάλογο αυτού της οργανωσιακής θεωρίας. Όπου κι αν έχει επιχειρηθεί διείσδυση των μεταφραστικών σπουδών σε άλλα αντικείμενα, οι μεταφραστικές σπουδές δεν έχουν ακριβώς γίνει αποδεκτές ως επιστήμη-πληροφορητής του άλλου αντικειμένου, σε κάποιες περιπτώσεις δεν έχουν υιοθετηθεί καν τα παραδοσιακά ονόματα και οι όροι των μεταφραστικών σπουδών, αλλά έχουν δημιουργηθεί καινούρια, και συνήθως με πρωτοβουλία άλλων «κέντρων», έτσι ώστε να τονίζεται ότι δεν πρόκειται ακριβώς για μετάφραση, αλλά για μείγμα μετάφρασης και κάτι άλλου, ίσως πιο σημαντικού, πιο «ηγεμονικού»: *transcreation*, *transediting*, *adaptation studies*, *news translation*, παρόλο που στην ουσία, όλες αυτές οι έννοιες αποτελούν εκφάνσεις μεταφοράς μηνυμάτων με την ευρεία έννοια, δείγματα τόσο διαγλωσσικής όσο και διασημειωτικής μετάφρασης. Οι μεταφραστικές σπουδές θεωρούν όλες αυτές τις έννοιες ως εκφάνσεις και κομμάτι τους, στη βάση μιας διευρυμένης αντίληψης των μεταφραστικών σπουδών, όμως η βιομηχανία της διαφήμισης, η δημοσιογραφία, οι θεατρικές σπουδές κλπ. δεν αντιμετωπίζουν το ζήτημα με τον ίδιο τρόπο, ούτε πραγματικά προσεταιρίζονται τις επιστημονικές απόψεις και τη μεθοδολογία των μεταφραστικών σπουδών. Τούτο, τελικά, δείχνει ότι η περιφερειακότητα εν πολλοίς επιβάλλεται απ' έξω, και δεν είναι απότοκο των ιδιαίτερων επιστημονικών μας χαρακτηριστικών.

Ίσως, πάλι, οι μεταφραστικές σπουδές αντιμετωπίζουν την ευχή και κατάρα να ασχολούνται με τη γλώσσα και τη μεταφορά μηνυμάτων, ένα αντικείμενο το οποίο θεωρείται κτήμα και πρακτική όλων, οπότε κυριαρχεί ή άποψη ότι δεν χρειάζεται να το περιορίσουμε σε ειδικούς. Κάτι τέτοιο παρατηρείται γενικά στην ενασχόληση με τη γλώσσα. Επειδή όλοι τη χρησιμοποιούν, επικοινωνούν με αυτή και είναι αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητάς μας, με λίγα λόγια μας αφορά άμεσα, γενικώς δεν είμαστε πρόθυμοι να δεχτούμε ότι μπορεί να υπάρχουν ειδικοί επί του αντικειμένου. Πλάι, λοιπόν, στους υπόλοιπους παράγοντες που ευνόησαν την κατάληψη μιας περιφερειακής θέσης από τις μεταφραστικές σπουδές μέσα στο σύγχρονο οικοσύστημα των επιστημονικών πεδίων, η «παγκοσμιότητα» της γλώσσας και της μετάφρασης, την οποία μετάφραση, παρεμπιπτόντως, ο Genzler (2014) θεωρεί κομμάτι της ίδιας της γλώσσας στο πλαίσιο της μετεξέλιξης των μεταφραστικών σπουδών από τη διεπιστημονικότητα στον επιστημονικό διάπλου (*transdiscipline*), έχει επιφέρει μια τόσο πάνδημη εξοικείωση με τα φαινόμενα περί γλώσσας και μετάφρασης που όλοι πλέον θεωρούν ότι είναι εύκολο να έχουν άποψη. Δεν είναι τυχαία η λαίλαπα των αντιεπιστημονικών φαντασιώσεων περί της ελληνικής γλώσσας που κατέκλυσε τον τελευταίο καιρό το διαδικτυακό κόσμο, και περνά επικίνδυνα και εντός του πανεπιστημιακού περιβάλλοντος. Είναι, μάλιστα, ενδεικτικό το ότι πολλές από αυτές

**Πρακτικά της 6^{ης} Συνάντησης Ελληνόφωνων Μεταφρασεολόγων
Τομέας Μετάφρασης του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Α.Π.Θ.
25-27 Μαΐου 2017, Θεσσαλονίκη**

τις εθνικιστικές κορώνες περί απόλυτης ανωτερότητας της Ελληνικής διατυπώνονται από θεράποντες επιστημονικών πεδίων εντελώς άσχετων με τη γλώσσα. Στην ουσία οι μεταφραστικές σπουδές υποφέρουν, αν και με τρόπο λιγότερο θεαματικό και επεισοδιακό, από καταστάσεις ανάλογες αυτών που αντιμετωπίζει η συγγενής επιστήμη της γλωσσολογίας. Είναι, επομένως, αναμενόμενο να προσπαθούμε να αντιταχούμε στην απομόνωση και την περιφερειακότητα της θέσης μας στο σύγχρονο γίγνεσθαι.

Η διακεκριμένη φιλόσοφος Martha Nussbaum επελέγη να παραδώσει την τιμητική διάλεξη Jefferson στις Ανθρωπιστικές Επιστήμες για το 2017. Μίλησε για το θυμό, τα αίτια του, τις εκφάνσεις του και την ηθική της διαχείρισής του με κεντρικό επιχείρημα ότι ο θυμός, και ως αποτέλεσμα το σύστημα επίρριψης ευθυνών και η εκδίκηση, απορρέει ουσιαστικά από αισθήματα φόβου, αδυναμίας, και απειλής της ύπαρξης, όποια μορφή κι αν λαμβάνει αυτή η απειλή. Χωρίς, φυσικά, να υποστηρίζω ότι υπάρχει κάποια έντονη και άμεση παραλληλία με την περιφερειακότητα των μεταφραστικών σπουδών, η ομιλία της Nussbaum μπορεί να διαβαστεί ως πηγή έμπνευσης ώστε να κρατήσουμε από αυτήν την ιδέα της ορμής και της αντίδρασης που μπορούν να προκληθούν από το αίσθημα αδυναμίας. Σε παλαιότερη εργασία περί μεταφραστικής ηθικής (βλ. Floros 2011) υποστηρίχθηκε η υιοθέτηση του ηθικού προτάγματος της *αμοιβαίας επιβίωσης* στη μεταφραστική διαδικασία. Με άλλα λόγια, το ότι κάθε πολιτισμικό μόρφωμα, οποιουδήποτε μεγέθους και είδους, πάντα θα μεριμνά να επιβιώσει (κυριολεκτικά και μεταφορικά), να διατηρηθεί και να εξαλείψει τις απειλές εναντίον του και ότι αν αυτό το δεχόμαστε για τον πολιτισμό αφετηρίας, θα πρέπει στο μεταφραστικό γεγονός να το δεχτούμε και για τον πολιτισμό υποδοχής. Η συζήτηση αυτή μπορεί να αναχθεί στο επίπεδο του ίδιου του πεδίου των μεταφραστικών σπουδών. Η περιφερειακότητα μπορεί να μεταφραστεί ως αίσθημα αδυναμίας, έτσι ώστε να υποστηριχθεί το δικαίωμα της «επιβίωσης» των μεταφραστικών σπουδών ανάμεσα στα άλλα επιστημονικά πεδία, με νηφάλια αποτύπωση της κατάστασης και χωρίς ανώφελη επίρριψη ευθυνών, όπως θα έλεγε και η Nussbaum, δεδομένου μάλιστα ότι σήμερα καλούμαστε να αποδώσουμε το μέγιστο με συνεχώς μειούμενους διαθέσιμους πόρους εντός των πανεπιστημίων.

3. Μια απόπειρα εξωστρέφειας: «Πάντα μεταφράζει»

Η πρόταση για εξωστρέφεια συνοψίζεται σε ένα λογοπαίγνιο που επιχειρήθηκε με τη γνωστή φράση «τα πάντα ρει», με σκοπό να αναδειχθεί ότι τελικά όλα και όλοι μεταφράζουν, η μετάφραση βρίσκεται παντού και ανέκαθεν. Κι αν ακόμα το λογοπαίγνιο αυτό φαίνεται υπερβολικό ή δεν ακούγεται επιτυχημένο, εντούτοις αποτυπώνει μια χρήσιμη για τις μεταφραστικές σπουδές πραγματικότητα. Εκτός από τους μεταφραστές και τους διερμηνείς, μεταφράζουν με γλώσσα, αλλά και πέραν της αμιγώς διαγλωσσικής μετάφρασης, και άλλοι επαγγελματίες σε άλλα πεδία, όπου η μετάφραση είναι παρούσα είτε ως εμφανής, είτε ως αφανής, σιωπηρή διαδικασία. Πρόκειται για περιπτώσεις όπου κι αν ακόμα δεν γίνεται μετάφραση που να εμπλέκει γλώσσα, ωστόσο ακολουθείται τρόπος σκέψης και δράσης εμφαντικά παρόμοιος με τον τρόπο σκέψης και τις μεθόδους που ακολουθούν οι μεταφραστές και οι διερμηνείς για να αναλύσουν και να μεταφέρουν, με οποιοδήποτε τρόπο και σε οποιοδήποτε βαθμό, μηνύματα και ιδέες.

Η πρώτη τέτοια περίπτωση είναι αρκούντως τεκμηριωμένη σήμερα και αφορά την εκμάθηση ξένης γλώσσας. Στο σημερινό συγκείμενο έχει αναβιώσει το ενδιαφέρον για χρήση της μετάφρασης στην εκμάθηση ξένων γλωσσών. Αυτό, μεταξύ άλλων, οφείλεται, όπως υποστηρίζεται και σε υπό έκδοση άρθρο σχετικά με τις διαφορές μεταξύ επαγγελματικής και παιδαγωγικής μετάφρασης (Floros, υπό έκδοση), στην

**Πρακτικά της 6^{ης} Συνάντησης Ελληνόφωνων Μεταφρασεολόγων
Τομέας Μετάφρασης του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Α.Π.Θ.
25-27 Μαΐου 2017, Θεσσαλονίκη**

αναντίρρητη παρουσία της αποκαλούμενης από τον Kern (1994) «σιωπηρής μετάφρασης» (silent translation). Η ίδια υπόθεση τίθεται εμμέσως και σε πολλά από τα άρθρα που φιλοξένησε ο πρόσφατος τόμος *Translation in Language Teaching and Assessment* (Tsagari & Floros 2013), όπου επιπλέον θίγεται και το θέμα της χρήσης της μετάφρασης στη γλωσσική αξιολόγηση. Η σιωπηρή μετάφραση συμβαίνει ιδιαίτερα στα πρώιμα στάδια εκμάθησης μιας γλώσσας αναπόφευκτα, υποσυνείδητα και διαισθητικά και αυτό μας οδηγεί να θεωρήσουμε τη μετάφραση αναπόσπαστο μέρος της μαθησιακής διαδικασίας, αντί να την αποθαρρύνουμε, όπως συνέβη για μεγάλο χρονικό διάστημα, κυρίως μετά την επικράτηση του αποκαλούμενου *επικοινωνιακού μοντέλου* στην εκμάθηση της ξένης γλώσσας.

Επίσης αναπόφευκτα, αλλά αυτή τη φορά ενσυνείδητα, μεταφράζει ολόκληρος ο επιστημονικός κόσμος, όλων ανεξαιρέτως των επιστημονικών πεδίων, όταν αντιμετωπίζει περιπτώσεις δημιουργίας ορολογίας, αλλά κυρίως δευτερογενούς δημιουργίας όρων. Εδώ πρόκειται για το ευαίσθητο και πολυσυζητημένο θέμα των σχέσεων της μετάφρασης με την ορολογία. Η ορολογία ορθώς αποτελεί πλέον ξεχωριστό και κυρίαρχο επιστημονικό τομέα, όμως αποτελεί ευρέως αποδεκτή αντίληψη (βλ. Floros & Grammenidis 2012) ότι η δευτερογενής δημιουργία όρων είναι σχεδόν αποκλειστικά μεταφραστική διεργασία. Το ίδιο ισχύει, σε σαφώς πιο περιορισμένο βαθμό, και για την πρωτογενή δημιουργία όρων. Το σημαντικό ζήτημα εδώ είναι οι περιπτώσεις όπου η δημιουργία όρων δεν συμβαίνει σε οργανωμένα περιβάλλοντα και από κατεξοχήν ειδικούς στη γλωσσική μετάβαση, αλλά από επιστήμονες χωρίς στοχευμένη γλωσσική ή άλλη εκπαίδευση. Αυτό, μάλιστα, που προβληματίζει ιδιαίτερα σε σχέση με αυτό το θέμα, είναι το πως αντιμετωπίζουν οι ίδιοι οι ορολόγοι τη θέση της μετάφρασης εντός του πλαισίου της δικής τους εργασίας. Μεταφράζουν επίσης οι δημοσιογράφοι, και μάλιστα σε καθημερινή βάση. Η ειδησεογραφική δραστηριότητα με βάση ξενόγλωσσες πηγές δημιούργησε πρόσφατα το ιδιαίτερο γνωστικό αντικείμενο της μετάφρασης ειδήσεων καθώς και την έννοια του *transediting*, που δημιουργήθηκε από μείξη των όρων *μετάφραση* (*translation*) και *επιμέλεια* (*editing*). Στην περίπτωση της δημοσιογραφικής μετάφρασης, τίθενται κατεξοχήν ζητήματα μεταφραστικής ηθικής και καθορισμού ορίων, όπως μας πληροφορούν με πολύ εύγλωττο τρόπο τα με την ευρεία έννοια συγκρουσιακά πολιτικά περιβάλλοντα, όπως π.χ. αυτό της Κύπρου. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με τους διαφημιστές. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν εδώ όχι τόσο οι περιπτώσεις όπου γίνεται μετάφραση γλωσσικού μηνύματος, αλλά οι περιπτώσεις όπου δημιουργείται διαφημιστικό κείμενο χωρίς να έχουν προηγηθεί κατάλληλες, κατά κύριο λόγο υπόρρητες, μεταφραστικές διεργασίες και τεχνικές, όπως π.χ. η διαπολιτισμική έρευνα και η τεκμηρίωση μέσα από ένα πολύπλοκο σύστημα πολιτισμικών και γλωσσικών δεδομένων. Παράδειγμα η διαφήμιση ξενοδοχείου στη Νέα Υόρκη, στην οποία το ξενοδοχείο συγκρίνεται με το Taj Mahal στην Ινδία, επικεντρώνοντας στο στοιχείο της πολυτέλειας και αδιαφορώντας πλήρως για το ότι το Taj Mahal είναι μασσωλείο, πράγμα που δεν λειτουργεί ακριβώς κολακευτικά για ένα ξενοδοχείο (*Blunders in international business*, Ricks 2006). Τέλος, λόγω του αυτονόητου της περίπτωσης, θα παραλείψω να αναφερθώ εκτενώς και σε όλες εκείνες τις περιπτώσεις όπου υπάλληλοι όλων των δημοσίων υπηρεσιών και των εταιρειών, από στελέχη μέχρι το γραμματειακό προσωπικό, συχνά αναγκάζονται να μεταφράσουν είτε αλληλογραφία, είτε ακόμα πιο απαιτητικά και εξειδικευμένα κείμενα.

Οι επιμέρους διεργασίες της διαπολιτισμικής έρευνας και της τεκμηρίωσης, στις οποίες κατεξοχήν εκπαιδεύονται οι μεταφραστές, μπορούν να φανούν πολύτιμες και σε πολλές άλλες περιπτώσεις όπου δεν συμβαίνει γλωσσική μετάφραση, αλλά μετάφραση «σκέψης», καθώς και σε περιπτώσεις όπου κρίνονται και χρειάζεται να

**Πρακτικά της 6^{ης} Συνάντησης Ελληνόφωνων Μεταφρασεολόγων
Τομέας Μετάφρασης του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Α.Π.Θ.
25-27 Μαΐου 2017, Θεσσαλονίκη**

διατηρηθούν ισορροπίες μεταξύ διαφορετικών λόγων και απόψεων, πράγμα που επίσης κατεξοχήν επιχειρούν οι μεταφραστές όταν καλούνται να διευκολύνουν την επικοινωνία διαφορετικών ομάδων ανθρώπων. Οι μέθοδοι, οι τεχνικές, η ηθική και η δημιουργικότητα των μεταφραστών μπορούν κάλλιστα να αποτελέσουν πηγές έμπνευσης και παράδειγμα για περιπτώσεις όπου χρειάζεται να ερμηνευτεί ένα συγκεκριμένο συγκείμενο, να μετατραπεί μια ιδέα ή μια επιθυμία σε αντικείμενο (όπως π.χ. συμβαίνει στην αρχιτεκτονική), να επικοινωνήσουν δύο αντικρουόμενες ομάδες, ή να μεταλαμπαδευτεί ένας νέος τρόπος σκέψης σε καινούρια συμφραζόμενα (π.χ. κοινωνικό κίνημα). Οι μεταφραστικές διεργασίες ίσως έχουν να πουν πολλά σε ιστορικούς, αρχιτέκτονες, μελετητές της δημόσιας διοίκησης και διοίκησης επιχειρήσεων, στη διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού, αλλά πάνω από όλα στις πολιτισμικές σπουδές (και κυρίως στον κινηματογράφο), στην πολιτική επιστήμη και την κοινωνική θεωρία. Έχουν να πουν πολλά εκεί όπου οι κοινωνικές τριβές, οι σχέσεις των ανθρώπων εντός της πολιτείας και ο τρόπος οργάνωσής τους, η ερμηνεία των κοινωνικών φαινομένων και των πολιτισμικών κατασκευασμάτων, εν γένει η συνάντηση με την ετερότητα και η ερμηνεία αυτής της ετερότητας διαδραματίζουν το βασικό ρόλο, και όπου «κάτι» μετουσιώνεται και προσαρμόζεται σε «κάτι άλλο» (βλ. και Bachmann-Medick 2008 για την αποκαλούμενη *μεταφραστική στροφή* εντός των ανθρωπιστικών σπουδών). Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις έχουμε μετάφραση σε όλες της τις εκφάνσεις, όμως σπάνια έχουμε δραστηριοποίηση ατόμων που να έτυχαν εκπαίδευσης σε θεωρητικά και πρακτικά ζητήματα της μεταφρασεολογίας. Επίσης, ενώ έχουμε επιστημονική ενασχόληση και δημοσιεύσεις από πλευράς μεταφρασεολόγων, σπάνια παρατηρείται πραγματική επιστημολογική επικοινωνία, υπό την έννοια της προσφοράς ειδικών μαθημάτων, στοχευμένων σεμιναρίων, μετεκπαίδευσης ή δια βίου εκπαίδευσης σε κοινό που σπουδάζει ή δραστηριοποιείται σε άλλα γνωστικά αντικείμενα. Τέτοιες ενέργειες και δράσεις θα προωθούσαν ένα νέο είδος εξωστρέφειας για τις μεταφραστικές σπουδές. Όχι την εξωστρέφεια που ήδη επιτελείται μέσω της διεπιστημονικότητας των μεταφραστικών σπουδών, αλλά με την έννοια πλέον της εξέτασης του τί μπορούμε να δώσουμε εμείς σε άλλους—τι πραμάτεια έχει εν τέλει ο Φοίνικας έμπορος;

Η αρχή, βεβαίως, γίνεται με τα όμορα και συγγενή πεδία. Η μεταφρασεολογία έχει πλέον να προσφέρει εννοιολογικά και μεθοδολογικά σε πεδία της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας, όπως η διδακτική ξένων γλωσσών, η αξιολόγηση του γλωσσικού μαθήματος και η διδακτική εξειδικευμένης ορολογίας (βλ. Tsagari & Floros 2013, Δογορίτη & Βυζάς 2015) αλλά και στην κοινωνιογλωσσολογία, μέσα από την εξέταση της μετάφρασης διαλέκτων και του φαινομένου της μεταφραστικής πολιτικής, που συνδέεται άμεσα με τον τρόπο που δημιουργούνται, εφαρμόζονται και επιδρούν οι γλωσσικές πολιτικές μέσα στα κοινωνικά σύνολα. Έχει επίσης να προσφέρει στις κοινωνικές επιστήμες, με την εξέταση της μεταφραστικής πρακτικής από εθελοντές ή μη-επαγγελματίες (με τη στενή έννοια του όρου), αλλά και με τον αντίκτυπο που δημιουργεί η μεταφραστική δραστηριότητα στη χάραξη, την αλλαγή και την επαναδιαμόρφωση των κοινωνικών κινήματων, της κοινωνικής οργάνωσης και του πολιτικού σχεδιασμού, αλλά και στη διαχείριση της αλλαγής. Έχει να προσφέρει στις τέχνες, το θέατρο και τον κινηματογράφο, όπου, κοντολογίς, υπάρχει διασημειωτική μετάφραση με την πλέον ευρεία έννοια του όρου. Επίσης, έχει να προσφέρει στις διοικητικές επιστήμες και το μάνατζμεντ. Δεν είναι τυχαίο ότι διατυπώνεται ολοένα και συχνότερα η άποψη ότι η διοικητική επιστήμη χρειάζεται τις ανθρωπιστικές επιστήμες, όχι απλώς ως γενική μόρφωση και παιδεία, αλλά κυρίως για τις δεξιότητες διαχείρισης της πολυπλοκότητας, της αμφιβολίας, της αμφισημίας, και της ατελεσφορίας. Ένα παράδειγμα:

**Πρακτικά της 6^{ης} Συνάντησης Ελληνόφωνων Μεταφρασεολόγων
Τομέας Μετάφρασης του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Α.Π.Θ.
25-27 Μαΐου 2017, Θεσσαλονίκη**

Scholars of the humanities are comfortable with problems that don't have just one correct answer [...]. They're used to managing ambiguity [...]. They have an ability to think broadly, an ability to take a stand, and yet know there are other approaches (Dee Leopold, Director of Admissions, Harvard Business School, στο Staley 2016).

Η μετάφραση και η διερμηνεία αποτελούν δεξιότητες που προϋποθέτουν τις δεξιότητες διαχείρισης της πολυπλοκότητας και της αμφισημίας. Δεν είναι μόνο η ιστορία και η ψυχολογία, φερ' ειπείν, τα αντικείμενα που μπορούν να συνδράμουν τις επιστήμες της διοίκησης και της διαχείρισης ανθρώπων και οργανισμών, καθώς μεγάλος όγκος της δουλειάς που επιτελείται στους τομείς της διαχείρισης και της διοίκησης έχει να κάνει με τη γλώσσα, τη χρήση της, και τις επαφές της με άλλες γλώσσες.

4. Συμπεράσματα

Όπως ακριβώς θεωρούμε πολύτιμη τη γενική παιδεία για κάθε πεδίο, έτσι θα πρέπει σήμερα να θεωρούμε και πολύτιμες κάποιες γενικές δεξιότητες για την επαγγελματική ζωή σε όλους τους τομείς, και μέσα σε αυτές να συμπεριληφθεί σοβαρά η δεξιότητα της επανεκφοράς λόγου με οποιοδήποτε μέσο, ώστε να αρχίσουμε να σκεφτόμαστε τι θα μπορούσαμε να κάνουμε περαιτέρω σε πρακτικό επίπεδο για να επικοινωνήσουμε σε άλλα γνωστικά και επαγγελματικά πεδία τη σημασία που έχουν οι μεταφραστικές σπουδές, καθιστώντας έτσι το γνωστικό μας πεδίο πολλαπλά εξωστρεφές και ορατό, άρα και λιγότερο περιφερειακό. Τούτη μπορεί να είναι η επόμενη πρόκληση που θα άξιζε να χειριστούμε ως μεταφραστικός κόσμος.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Bachmann-Medick D. (2008). "Introduction: The translational turn", *Translation Studies* 2:1, 2-16.
- Cary E. (1959). "Andréi Féodorov. Introduction à la théorie de la traduction", *Babel* 5: 19–20.
- Δογορίτη Ε. και Θ. Βυζάς (2015). *Ειδικές γλώσσες και μετάφραση για επαγγελματικούς σκοπούς: Αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων και γλωσσικών πόρων στη διδασκαλία της γλώσσας ειδικότητας και της εξειδικευμένης μετάφρασης*. Αθήνα: Διόνικος.
- Even-Zohar I. (1979). "Polysystem theory", *Poetics Today* 1:1-2, Autumn, 287–310.
- Floros G. (2011). "‘Ethics-less’ theories and ‘ethical’ practices: On ethical relativity in translation". In Maier, C. & Baker, M. (eds), *ITT (The Interpreter & Translator Trainer)* 5:1, *Special issue: Ethics and the Curriculum: Critical Perspectives*: 65–92.
- Floros G. (υπό έκδοση). "Pedagogical vs. professional translation: Towards reconsidering a long-standing differentiation". In Lamprou, E. and Valetopoulos, F. (eds), *Translation as Evidence of Foreign Language Learning*.
- Floros G. and Charalampidou, P. (υπό έκδοση). "Website localization: Asymmetries and terminological challenges".
- Floros G. and Grammenidis, S. (2012). "Secondary term formation in Greek: Theoretical and methodological considerations". In Cabré, T. et al. (eds), *Terminology* 18:1, *Special issue: Neology in Specialized Communication*: 86–104.
- Floros G. and Grammenidis, S. (υπό έκδοση). "Translation Studies in the Greek-speaking World: Appropriation of central discourses vs. local tradition". In van Dorslaer, L., Koster, C. & Naaijken, T. (eds), *Re-Situating Translation Studies. Temporal, geographical and disciplinary dynamics of theorization (Approaches to Translation Studies)*. Leiden: Brill.
- Gentzler E. (1993). *Contemporary Translation Theories*. Routledge: New York.
- Gentzler E. (2014). "Translation Studies: Pre-discipline, discipline, interdiscipline, and post-discipline". In *IJSCL* 2:2, *Special Issue on Translation, Society & Culture*: 13–24.
- Gile D. (2004). "Translation research versus interpreting research: kinship, differences and prospects for partnership". In Schäffner, Ch. (ed.), *Translation Research and Interpreting Research: Traditions, Gaps and Synergies*. Clevedon: Multilingual Matters, 10–34.
- Grammenidis S. and Floros, G. (2013). "Translation Studies in the Greek-speaking world: Research trends and epistemological characteristics". Unpublished paper given at the *Transferring Translation Studies – Low Countries Conference II*, Antwerp & Utrecht, Belgium & The Netherlands, 28-30 November.

**Πρακτικά της 6^{ης} Συνάντησης Ελληνόφωνων Μεταφρασεολόγων
Τομέας Μετάφρασης του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Α.Π.Θ.
25-27 Μαΐου 2017, Θεσσαλονίκη**

- Grammenidis S. and Floros, G. (υπό έκδοση). “The Greek-speaking tradition”. In Gambier, Y. & Stecconi, U. (eds), *A World Atlas of Translation*.
- Holmes J. R. (1998/1972). “The name and nature of Translation Studies”. In van den Broeck, R. (ed.), *Translated!*. Amsterdam: Rodopi, 67–80.
- Kern R. G. (1994). “The role of mental translation in second language reading”. In *Studies in Second Language Acquisition* 16:4, 441–461.
- McCarty W. (1999). “Humanities computing as interdiscipline”.
<http://www.iath.virginia.edu/hcs/mccarty.html>
- Munday J. (2016). *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. Manchester: St. Jerome.
- Nussbaum M. C. (2017). “Powerlessness and the politics of blame”. In *The Jefferson Lecture in the Humanities* 2017.
<https://www.neh.gov/about/awards/jefferson-lecture/martha-nussbaum-jefferson-lecture>
- Pym A. and Ayzvazyan, N. (2014). “The case of the missing Russian translation theories”. In *Translation Studies* 8:3, 321–341.
- Ricks D. A. (2006). *Blunders in International Business*. Oxford: Blackwell.
- Snell-Hornby M. (2006). *The Turns of Translation Studies: New Paradigms or Shifting Viewpoints?*, Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Staley Oliver (2016). “If you majored in the humanities, you really should apply to Harvard Business School”. In *Quartz Media LLC*, 9 March 2016.
<https://qz.com/634475>
- Tsagari D. and Floros, G. (eds) (2013). *Translation in Language Teaching and Assessment*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.